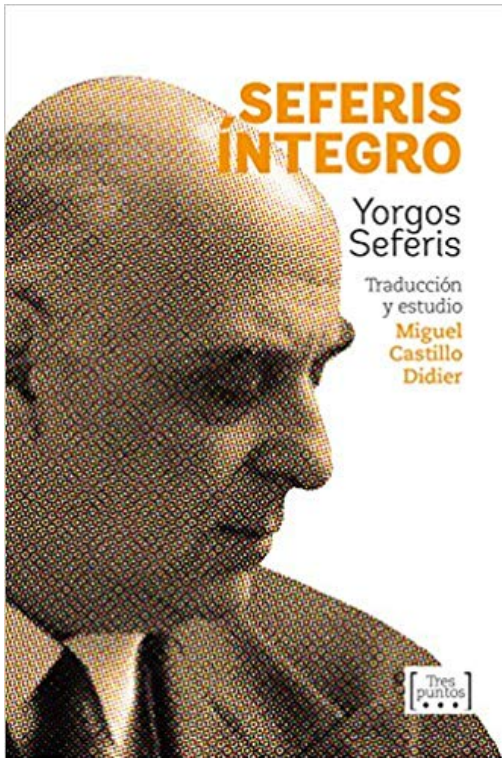

Tot Seferis en espanyol

Joan-Frederic Calabuig

Filòleg clàssic i neohel·lenista. Traductor de Iorgos Seferis al català

Yorgos Seferis, *Seferis íntegro*. Traducción, estudio, bibliografía y notas de Miguel Castillo Didier. Madrid: Tres puntos, 2018. 503 pàgs.

De Iorgos Seferis i la seua poesia a penes se n'havia parlat en llengua espanyola abans que li fora concedit el Premi Nobel, tot i ser un autor que havia començat prompte a ser conegut fora de Grècia. En efecte, des de 1937 (any en què es publicà, en una revista d'estudis balcànics, el poema «Πίμα» traduït al francès), anaren apareixent en revistes literàries i filològiques articles sobre el poeta i traduccions franceses, italianes i, sobretot, angleses d'alguns dels seus poemes. Encara en la dècada dels 40 es presentaren els primers volums antològics de la seua obra traduïda al francès, per Robert Levesque (en 1945), i a l'anglès, per Bernard Spencer, Lawrence Durrell i el recentment traspasat Nanos Valaoritis (en 1948).

La concessió, en 1963, del Premi Nobel de Literatura va fer que es multiplicaren les traduccions a llengües molt diverses. En aquell context aparegué l'edició antològica italiana de Carlo Maria Pontani (en 1963), la francesa de Jacques Lacarrière i Égérie Mavraki (en 1964, que en edicions posteriors va acompanyada pels *Trois poèmes secrets*, traduïts per Yves Bonnefoy i Lorand Gaspar), i l'anglesa de Edmund Keeley i Philip

Sherrard (en 1967). Aquestes tres versions han esdevingut una referència indefugible (quan no inconfessable) per a molts altres traductors: només a tall d'exemple, Carles Miralles anotava, a la introducció de l'edició catalana de *Mithistòrima* (de 1980), que les havia «tingut a la vista». Aquest prestigi és un dels motius pels quals a les llengües respectives han sigut poques les aproximacions intentades en les dècades posteriors (un altre dels motius seria una certa pèrdua d'interès del públic en general, a finals del segle passat, cap el tipus de poesia que Seferis representa).

També en aquell context sorgiren en castellà, a banda d'algunes ressenyes i traduccions en diverses revistes, les primeres edicions: les hispanoamericanes de Lysandro Galtier (1966), Fernando Arbeláez (1967), i Jaime García Terrés (1968, primera traducció, per cert, dels *Τρία κρυφά ποιήματα* –*Tres poemas escondidos* en la seua versió—), i en Espanya l'antologia publicada (també en 1968) a la revista *Estudios Clásicos*, amb traduccions de Josep Alsina, Emilio Lledó, Carles Miralles i Antonio Tovar, entre altres. Tanmateix, a partir de 1980, hi va haver una florida de traduccions i edicions, també de la seua obra en prosa, a càrrec de traductors com Luis de Cañigral, José Ant. Moreno Jurado, Pedro Ignacio Vicuña, Miguel Castillo Didier, Vicente Fernández, i Isabel García Gálvez. A aquesta nòmina (no exhaustiva) cal afegir dues edicions de l'obra poètica completa de Seferis: *Poesia completa* (de 1986) en traducció de Pedro Badenas de la Peña (única que inclou el pòstum *Quadern d'exercicis II* sencer), i *Mithistòrima. Poesia completa* (de 2012), edició bilingüe a càrrec de Selma Ancira i Francisco Segovia. Cal tenir en compte que, entre totes les traduccions de Seferis a llengües diferents al castellà, l'única integral que existia era l'anglesa de Keeley i Sherrard —o gairebé integral: conté totes les col·leccions poètiques publicades pel poeta amb l'excepció dels poemes «Εἰς μνήμην», «Δημοτικό τραγούδι», i «Νεόφυτος ο Έγκλιστος μιλά—» (tot seguint, en aquest darrer, l'opinió del poeta segons la qual l'expressió ο καημός της ρωμιοσύνης és intraduable a cap altra llengua), però inclou també tres poemes del pòstum *Quadern d'exercicis II*. Aquest ingent volum de traduccions, que ha situat l'espanyol com la llengua amb més traduccions de Seferis, va ser analitzat per Coralia Pose a la tesi doctoral *La recepción de Yorgos Seferis en España: estudio crítico en un contexto europeo* (2013).

Que dins d'aquest panorama haja aparegut en 2018 una tercera traducció integral dels poemes de Seferis a l'espanyol crida molt l'atenció. Una de les motivacions d'aquest iniciativa podria trobar-se a l'interès que ha suscitat entre traductors i editors la renovada edició dels *Ποιήματα* (de 2014) en la qual Dimitris Daskalópulos, el curador, ha incorporat als *Poemes* el *Quadern d'exercicis II*. Això almenys indiquen les importants novetats publicades des de llavors. El volum *Novel and other poems*, de 2016, a càrrec de Roderick Beaton, gran especialista en Seferis, i autor d'una documentadíssima biografia sobre el poeta (*George Seferis: Waiting for the angel. A biography*, 2003), conté la traducció completa de *Mithistòrima* i de *Tres poemes secrets*, i parcial de *Tornada* i de *Diari de bord II*, en edició bilingüe. En 2017 va aparèixer la més ampla antologia mai publicada en italià, traduïda per Nicola Crocetti (amb tots els reculls publicats per Seferis, amb l'excepció d'onze poemes, i 10 peces més de la col·lecció pòstuma). Va circular, també en 2017, *Logbücher*,

edició bilingüe alemanya del tres *Diaris de Bord*, amb traducció i abundants comentaris d'Andrea Schellinger.

Amb tot, la motivació més important d'aquest projecte hispanoamericà (el segell Tres puntos és filial espanyola de la casa editorial xilena Tajamar) es troba en la personalitat de qui l'ha portat a terme. Miguel Castillo Didier ha acumulat, en la seua llarga, fecunda i prestigiosa carrera a la Universitat de Xile, una extensa bibliografia que toca —a banda de la musicologia— molts camps dels estudis neohel·lènics. Hi figuren altres empreses tan o més ambiciosos que la present, com poden ser les traduccions de la poesia de Kavafis (*Kavafis íntegro*, publicació de 1991 del Centro de Estudios Bizantinos y Neohelénicos Fotios Malleros —del qual és director des de 1993—), de la trilogia *Ακυβέρνητες πολιτείες* de Stratis Tsirkas (*El círculo de Jerusalem*, 1975, *Ariadni en el Cairo*, 1976, i *El murciélago en Alejandría*, 1977, publicades per Emece a Buenos Aires), i de la monumental *Οδύσσεια* de Nikos Kazantzakis (*Odisea*, publicada a Barcelona per Planeta en 1975). Castillo Didier havia prestat atenció a la figura de Seferis ja en 1963 —i més tard en 1966—, publicant comentaris sobre el poeta i algunes traduccions (es mostrava llavors sorprès, per cert, per la concessió del Nobel, ja que en aquell moment no el considerava «como la figura literaria más elevada de la Hélade contemporánea»). En 1971 presentà un ampli estudi i una antologia més extensa a la revista *Byzantion Nea Hellás* («Seferis, el poeta del país desaparecido», incloua *La cisterna*, *Ghymnopedia*, *Mithistórima*, i 15 poemes més de les restants col·leccions), que fou ampliada posteriorment i publicada al volum *Mithistórima, Stratis el marino y otros poemas* (2000). No és estrany, amb tots aquests antecedents, que el traductor s'haja plantejat la tasca de completar la traducció del corpus de l'obra poètica de Seferis, per a una editorial que darrerament havia reeditat les seues traduccions de Kavafis (2008) i de l'*Odisea* de Kazantzakis (2013).

La traducció va acompanyada per un ampli *Estudio introductorio* (pp. 7-160), basat parcialment en textos anteriors de Castillo Didier, en especial en el ja citat de 1971, que s'articula en petits capítols de poques pàgines mitjançant els quals es presenta com un mosaic la figura i l'obra del poeta. S'incideix de manera especial en la «pàtria perduda», i en el pes que té en l'obra la seua condició d'exiliat, així com la doble vida de creador i diplomàtic. Traça la seua evolució estètica i expressiva, i la posició que ocupa dins els corrents poètics neogrecs i europeus. Es deté a analitzar cadascun dels reculls publicats per Seferis, des de *Strofi* fins els *Tres poemas ocultos* (en les versions de Castillo Didier), recurrent-hi repetidament a citacions dels *Diaris* de Seferis tant per donar interpretacions de sentits poètics com per explicar la seua gènesi. Al llarg de l'estudi es fan referències freqüents a la bibliografia publicada sobre Seferis en espanyol, en especial als treballs continguts al número monogràfic que li dedicà la revista *Más cerca de Grecia* (n. 16-17, de 2000-2001), i al volum col·lectiu *Giorgos Seferis. 100 años de su nacimiento* (actes d'una trobada celebrada a Granada pel Centro de Estudios Bizantinos, Neogriegos y Chipriotas, publicades en 2003). L'estudi es completa amb una *Cronología de la vida del poeta*, i una *Bibliografía* (pp. 151-160), en tres apartats, que contenen, respectivament, la majoria de les obres de Seferis en tots els gèneres, bona part dels volums de traducció que se li han

dedicat en castellà, i un catàleg d'assajos sobre el poeta, sobretot, però no exclusivament, els publicats en llengua espanyola.

La traducció present, a diferència de la d'Ancira i Segovia, pertany a un context plenament hispanoamericà, i en conseqüència el lector peninsular trobarà algunes, no gaires, eleccions lèxiques a les quals no està avesat (com ara «parrón» per «parra»). Castillo Didier pren com a punt de partida, com és natural, les traduccions que publicà en 1971 i 2000, amb algunes esmenes. Es tracta, per tant, d'un procés de treball molt dilatat en el temps — més encara si es té en compte que les primeres versions daten de 1963—, que lògicament planteja certs problemes a l'hora de mantenir els criteris, evitar canvis de to, i unificar les propostes i les solucions adoptades. Castillo Didier aconsegueix salvar aquestes dificultats, i atorgar a la seua versió un caràcter bastant uniforme — a penes s'observa, si de cas, una major maduració, inevitable d'altra banda, en les versions menys recents—, i un to lingüístic molt en consonància amb el que Seferis perseguia (obsessivament).

Perquè, tot parafrasejant Seferis, es pot dir que Castillo Didier no vol res més que traduir amb senzillesa («No quiero otra cosa sino hablar sencillamente», del poema «Un anciano a la orilla del río»). Ho declara així a la introducció:

...hemos procurado la mayor fidelidad. Hemos resistido constantemente la tentación de embellecer el texto, de hacerlo menos duro, menos prosaico, darle cierto ritmo o tratar de lograr alguna musicalidad no perseguida por el poeta.

En aquest afany opta també, encertadament, per mantenir la personalíssima puntuació de Seferis, i aconsegueix d'aquesta manera plasmar els «efectes d'indefinició» pretesos pel poeta, que es poden observar en aquests versos del poema «Matías Pascal entre las rosas»:

Fumo sin parar desde la mañana
si paro las rosas me abrazarán
con espinas y con pétalos deshojados me ahogarán [...]

o en aquests altres de «Solidaridad»:

Está allí no puedo cambiar
con dos grandes ojos tras de la ola
por el lado donde sopla el viento
siguiendo las alas de los pájaros
está allí con dos grandes ojos
acaso nadie cambió nunca. [...]

També en la persecució de la senzillesa, i en la voluntat de no mostrar-se més de l'imprescindible, es limita a traduir literalment les notes del poeta i de l'editor grec (Iorgos Savidis, donat que usa l'edició grega de 2000), sense intervenir en elles més enllà d'alguns afegits indispensables, i les situa a peu de pàgina.

La de Castillo Didier és doncs una valuosa aportació a la ja rica tradició de Seferis en espanyol. Es presenta a més en un bell volum, un octau petit, molt agradable d'usar (que

tanmateix hauria merescut un treball de revisió editorial més acurat: hi ha bastants errades tipogràfiques, com ara punts que apareixen o desapareixen, uns quants salts d'estrofa incorrectes, i almenys sis versos, ací i allà, extraviats). Representarà per alguns l'ocasió d'iniciar-se en qui és «sin reservas, uno de los mayores poetas de nuestro tiempo» (aquest és el judici que tanca l'estudi introductori), i per altres la possibilitat de contrastar una nova i vàlida actualització amb lectures anteriors de l'obra de Iorgos Seferis, tot això a un any de complir-se el mig segle des de la seua mort.

Miguel Castillo Didier
Fotografia: Wikimedia Commons